

KDO SE BOJI SLOVENŠČINE? IDEOLOŠKO NAČRTOVANJE IN (NE)IMPLEMENTACIJA JEZIKOVNIH STRATEGIJ MED SLOVENCMI V ITALIJI**

Povzetek. V prispevku se osredotočam na nekatere sociolingvistične in posledične lingvistične vidike, povezane s skupnostjo govorcev slovenskega jezika, ki se opredeljuje kot slovenska manjšina oz. avtohtona skupnost v Italiji. Natančneje obravnavam posamezne primere jezikovnopolitičnih ukrepov, jezikovnega načrtovanja in implementacije strategij za promocijo slovenščine, predvsem pa pomanjkanje vsega omenjenega. Posebej so predstavljene nekatere ideološke izbire in posledice pomanjkanja celostnih, strokovno utemeljenih strategij na tem področju. Prispevek izhaja iz predpostavke, da se jezikovna politika prepogosto omejuje na načrtovanje, urejanje in utrjevanje formalnopravnega statusa manjšinskega jezika v odnosu do večinskega. Razmerje med t. i. higieniki in motivatorji je torej izrazito neuravnoteženo v prid prvim, kar se odraža v vsakdanjih sporazumevalnih praksah govorcev, v njihovih jezikovnih repertoarjih in, nazadnje, v njihovih ne samo jezikovnih, ampak tudi identitetnih opredelitvah.

Ključni pojmi: sociolingvistika, jezikovna politika, jezikovno načrtovanje, slovenščina v Italiji, jezik in identiteta

Uvod

Definicija oz. poimenovanje skupnosti govorcev slovenskega jezika v Italiji nikakor nista preprosta ali celo samoumevna – pravzaprav nam že sama veliko povesta o ideološko pogojeni obravnavi jezika in njegove vloge v družbi. V strokovni in znanstveni sociolingvistični literaturi se najpogosteje pojavlja termin *slovenska manjšina* oz. *manjšinska skupnost* (Brezigar, 2017: 21), pri tem pa se nekateri avtorji (tudi v skladu z italijansko zakonodajo in tradicijo) opredeljujejo za *jezikovno manjšino* (Panzeri, 2016),

---

* Dr. Matejka Grgič, znanstvena sodelavka, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, ZRS Koper, Slovenija in Slovenski raziskovalni inštitut, Trst, Italija.

** Izvirni znanstveni članek.

drugi pa za *narodno* ali *nacionalno manjšino* (Vidau, 2015; Mezgec, 2016; Bogatec in Vidau, 2017: 13). Nekateri pisci opozarjajo na neustreznost termina *manjšina*, ki je sicer prisoten v italijanski zakonodaji,¹ ni pa zrcalen tistemu, ki ga zakonodaja RS uporablja za italijansko avtohtono skupnost na dvojezičnem območju v Istri. Nazadnje moramo opozoriti še na sporni termin *zamejstvo* (*zamejci_ke*, *zamejski* ...), ki se je uveljavil v strokovni literaturi ter v zakonskih besedilih in ki – kot bomo jasno videli v nadaljevanju – kaže na neko »mejo«, ki še zdaleč ni samo državna in zgodovinska, ampak pogojuje tudi pojmovanje jezika in kulturnega prostora nasploh.

Za potrebe tega članka bom v nadaljevanju na splošno uporabljala termin *skupnost govorcev* (*slovenskega jezika v Italiji*), saj je to poimenovanje širše in vključuje – poleg oseb, ki se bolj ali manj izrecno identificirajo s slovensko manjšino ali avtohtono skupnostjo v Italiji – tudi tiste govorce, ki slovenski jezik uporabljajo (na različnih stopnjah, v različnih okoliščinah in v različnem obsegu) ne glede na svoje identitetne opcije.

Samo v nekaterih kontekstih – npr. takrat, ko govorim o naselitvenem območju ali o t. i. zgodovinski prisotnosti določene skupnosti govorcev, kar je tudi podlaga za zakonsko zaščito, bom uporabljala drugačno terminologijo.

Zapleti okrog poimenovanja predmeta tega članka že nakazujejo na eno osnovnih težav pri opredelitvi epistemološkega okvira, znotraj katerega se gibljemo: vsaka odločitev ima lahko v danih okoliščinah izrazito ideološko noto, ta pa se kaže ne samo v političnih izbirah in družbenem delovanju, npr. v t. i. jezikovnem aktivizmu (Combs in Penfield, 2012), ampak tudi v znanstvenih obravnavah pojavov, ki jih bomo predstavili v nadaljevanju. Ideološka podlaga opredelitve (ne samo terminoloških) teoretskih okvirov in praks na področju rabe jezika, njegovega opisa in načrtovanja je – domnevamo

¹ Temeljni zakoni in zakonski akti, ki posebej urejajo položaj slovenske jezikovne skupnosti v Italiji, so: Določila v zvezi z zaščito zgodovinskih jezikovnih manjšin št. 482 / Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche n. 482 iz leta 1999, dostopno prek http://www.regione.fvg.it/rafvug/export/sites/default/RAFGV/cultura-sport/patrimonio-culturale/comunita-linguistiche/FOGLIA2/allegati/L_482.pdf, 1. 9. 2019.

Določila za zaščito slovenske manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini št. 38 / Norme per la tutela della minoranza linguistica slovena della Regione Friuli Venezia Giulia iz leta 2001, dostopno prek https://www.regione.fvg.it/rafvug/export/sites/default/RAFGV/cultura-sport/patrimonio-culturale/comunita-linguistiche/FOGLIA25/allegati/Legge_38_del_2001_Sloveni.pdf, 1. 9. 2019.

Deželni zakon za zaščito slovenske jezikovne manjšine št. 26 / Norme regionali per la tutela della minoranza linguistica slovena n. 26 iz leta 2007, dostopno prek <http://lexview-int.regione.fvg.it/fontinormative/xml/xmlLex.aspx?anno=2007&legge=26&ART=000&AG1=00&AG2=00&fx=lex>, 1. 9. 2019.

Posamezna področja nadalje ureja področna zakonodaja, npr.

Uredba predsednika republike (UPR) 275/1999, ki ureja področje šolske autonomije, dostopno prek https://archivio.pubblica.istruzione.it/didattica_museale/dpr275_1999.pdf, 1. 9. 2019

Zakon št. 107 Dobra šola / La buona scuola, dostopno prek https://www.istruzione.it/allegati/2017/La_Buona_Scuola_Approfondimenti.pdf, 1. 9. 2019.

– posledica nekaterih zgodovinskih, družbenih in kulturnih dejavnikov ter njihove percepcije znotraj skupnosti. Upoštevati moramo namreč dejstvo, da je skupnost nastala kot rezultat medetničnih konfliktov, ki so v 20. stoletju vzpostavili nove meje v Evropi in s tem ustvarili skupine v »manjšinskem« položaju (Brezigar, 2017: 22). Te skupnosti, ki so bile glede na siceršnje naseljitveno območje posameznega naroda že obrobne, so se tako znašle še v obmejnem oz. glede na referenčni prostor zamejnem ali zamejskem prostoru, kar je dodatno spodbudilo določene negativne dinamike, ki jih bomo podrobneje obravnavali v nadaljevanju (Fonda, 2003; Jurić Pahor, 2000; Pertot in Kosic, 2014). Obrambna drža, ki se je ob tem vzpostavila, je le še poglobila nekatere ideološke vzorce, ki tudi sicer spremljajo slovensko nacionalno jezikovno politiko (Stabej, 2006; Popič in Gorjanc, 2014), in jih prenesla v zamejsko okolje. Poleg tega pa je omenjena drža spregledala nekatere dinamike in pojave, kot je npr. diskurzivno oblikovanje skupnosti (tudi) skozi sporazumevalne navade in storitveno funkcijo jezikoslovja oz. z jezikom povezanih poklicev (Gorjanc, 2014; Krek, 2014; Logar in Kalin Golob, 2014).

Predvsem pa lahko postavimo domnevo, da je ideološko močno pogojena jezikovna politika vplivala na nekatere izbire in sporazumevalne prakse govorcev slovenskega jezika v Italiji ter na splošno na jezikovno podobo tega območja (Mezgec, 2016).

Slovenski jezik v Italiji je močan identifikacijski simbol skupnosti, zaradi česar se njegova raba in prisotnost v tem prostoru dojema kot pogoj za obstoj skupnosti (Kaučič Baša, 1997). Prav zaradi te svoje identifikacije funkcije pa lahko rečemo, da je jezik tudi kazalnik kompleksnih identitetnih opcij in paradigem (Pertot, 2011). To se kaže tako v njegovi rabi, torej v sporazumevalnih praksah govorcev, kot tudi v samih jezikovnih pojavih: slovenski jezik v Italiji je razvil svojevrstne poteze, ki jih lahko pripisujemo različnim dejavnikom, npr. stikom z romanskim svetom, geografski obrobnosti in politično-zgodovinskimi danostim (Jagodic et al., 2017: 68). Vprašanje, ki si ga moramo postaviti, je, v kolikšni meri in na katere načine vpliva na jezikovno krajino, jezikovne pojave in sporazumevalne prakse govorcev jezikovna politika oz. njeno pomanjkanje.

(Slovenska) jezikovna politika, jezikovno načrtovanje in njune meje

Ne sodi v okvir tega članka, da bi ponovno povzemali jezikovno politiko RS;² pač pa bom v tem razdelku izpostavila nekatere vidike jezikovne politike in načrtovanja na ravni nacionalnih programov in strategij, ki vplivajo na politike, percepcije in prakse v zamejstvu – natančneje, med skupnostjo govorcev slovenskega jezika v Italiji.

² Temeljni dokumenti s tega področja so zbrani na spletni strani *Jezikovna Slovenija*.

Jezikovna politika RS v odnosu do skupnosti govorcev slovenskega jezika v Italiji in drugod v zamejstvu ali po svetu je vsaj omenjena v več virih. Diskurzivni vzorci se pogosto ponavljajo in izkazujejo kar nekaj skupnih točk, pri katerih se velja zaustaviti.

Ukrepi – brez ciljev?

Zakoni, pravilniki in drugi dokumenti se osredotočajo predvsem na ukrepe (akcije, podpore, subvencije ...), namenjene skupnostim govorcev slovenskega jezika v Italiji in drugod v zamejstvu; redko (če sploh kdaj) se omenjajo cilji, ki naj bi jih s posameznimi ukrepi dosegali.

Zakon o visokem šolstvu npr. omenja Slovence brez slovenskega državljanstva, ne pa tudi drugih pripadnikov skupnosti govorcev slovenskega jezika zunaj meja RS. Jezik se posebej obravnava v 8. členu, kjer je določeno, da se »tujcem in Slovencem brez slovenskega državljanstva /.../ omogoči učenje slovenščine«. Kateri so cilji ali npr. stopnje, ki jo morajo omenjeni govorniki doseči, ni določeno. Povsem ideološka je tudi implicitna premisa, po kateri se (ne)znanje jezika enači s statusom osebe in se predpostavlja, da tujci (kot tujci se na splošno obravnavajo vse osebe brez slovenskega državljanstva) in Slovenci brez slovenskega državljanstva nimajo ustreznega znanja slovenskega jezika, zato jim mora biti omogočeno izobraževanje na tem področju, pri čemer ni določeno, kakšno naj bi ustrezno znanje sploh bilo. Prav tako ni opredeljeno, zakaj (ali če sploh) je izobraževanje v RS pomembno za posamezne govorce slovenskega jezika, ki sicer živijo zunaj meja RS, in za skupnosti, ki jim ti govorniki pripadajo – čemu naj bi torej RS tako izobraževanje podpirala.

Odsotnost izraza *cilj(i)* je opazna tudi v drugih besedilih, npr. v *Zakonu o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja* – tu so cilji omenjeni samo enkrat, in sicer v 43. členu, ki ureja gospodarsko sodelovanje in regijski razvoj. Iz zakonskega besedila lahko torej razberemo, kaj RS dela oz. namerava delati na področju slovenskega jezika zunaj meja RS, ne izvemo pa, s katerimi cilji to dela.

Jasneje so cilji določeni v *Resoluciji o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018*, kjer je v razdelku *Zamejstvo in izseljenstvo* napisano takole:

Govorcem slovenščine – tako tistim, za katere je slovenščina prvi jezik, kot tistim, ki slovenščino uporabljajo kot drugi oziroma tuji jezik – mora jezikovna politika omogočiti čim kvalitetnejše pridobivanje in utrjevanje jezikovne zmožnosti, da bodo dobili osnove za samozavestno in učinkovito sporazumevanje v slovenščini v funkcijsko raznolikih sporazumevalnih situacijah.

Izrazi, ki so tu izpostavljeni (samozavest, učinkovitost in funkcijska raznolikost sporazumevalnih situacij) so pri jezikovni politiki ključnega pomena, zato se bomo k njim v nadaljevanju ponovno vrnili.

Ohranjanje, ne razvoj

Ohranjanje je eno najbolj trdovratnih ideoloških jeder, ki jih zasledimo na številnih področjih obravnave jezika (Petrovič, 2004). Središčnost ohranjanja izhaja iz implicitne premise, da je pozitivno predvsem to, kar je večno, neminljivo ali vsaj dolgotrajno; spreminjanje, minevanje in prehajanje pa ima po tem vzorcu izrazito negativno konotacijo.

Deveti člen že omenjenega *Zakona o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja* navaja, da »Republika Slovenija skrbi za ohranjanje in razvoj slovenskega jezika«. V nadaljevanju besedila se izraz *razvoj* ne omeja več v povezavi z jezikom – z jezikom je povezano predvsem ohranjanje in izobraževanje: temu sta izrecno namenjena 32. in 33. člen omenjenega zakona.

O razvoju (sicer vedno v povezavi z ohranjanjem) lahko beremo v nekaterih drugih dokumentih, npr. v *Akcijskem načrtu za jezikovno izobraževanje*, ki izpostavlja pomen ohranjanja, a hkrati tudi razvijanja jezikovne zmožnosti v slovenščini (v vsej njeni zvrstnosti).

Ohranjanje je v več virih (npr. v že omenjenem *Zakonu o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja*) povezano s pojmom pripadnosti neki (narodni) skupnosti, pri čemer ta pripadnost temelji na »prednikih«, torej na osebnih okoliščinah, ki izhajajo iz preteklosti, na katero posameznik nima vpliva. Zelo redko je pripadnost predstavljena kot izbira, ki izhaja iz identitetnih opcij in odločitev posameznika (Pertot in Kosic, 2014). Po istem načelu – se pravi glede na preteklost govorca – se postavljajo tudi kategorije prvega, drugega in tujega jezika in, posledično, apriorna in potencialno diskriminatorna ocena govorceve sporazumevalne zmožnosti v danih jezikih.

Prvi, drugi in tuji jezik

Razlikovanje med prvim, drugim in tujim jezikom je seveda lahko funkcionalno v določenih epistemoloških okvirih, se pravi znotraj posameznih jezikoslovnih ved, ki morajo predmet svojega preučevanja natančno opredeliti in določiti (Grgič, 2016b). Ta praksa pa je lahko s strokovnega vidika sporna (ter diskriminatorna), ko obravnavamo govorce v jezikovno in družbeno kompleksnih okoljih (Holliday, 2006) – eno takih okolij je prav gotovo območje stikanja dveh ali več jezikov in dveh ali več skupnosti, pri čemer je ena v večinskem (dominantnem) in druga v manjšinskem (recesivnem) položaju.

V razdelku 1.2 *Okvira nacionalnega programa za jezikovno politiko* npr. piše (podčrtala M. G.; velja tudi dalje):

Slovenska jezikovna politika se zaveda posebne odgovornosti, ki jo ima do Slovencev zunaj meja Republike Slovenije, hkrati pa upošteva vse govorce, ki jim slovenščina ni materni jezik: pripadnike madžarske in italijanske narodne skupnosti, romske skupnosti, priseljence ter vse druge, ki prihajajo ali želijo prihajati znotraj ali zunaj meja Republike Slovenije v stik s slovenskim jezikom. Spodbuja učenje in rabo slovenskega jezika na vseh ravneh ter za vse ciljne skupine.

Citat ima sicer pozitivno konotacijo (spodbujanje učenja in rabe jezika, vključevanje vseh ciljnih skupin, upoštevanje želje govorcev po stiku s slovenskim jezikom itd.), kljub temu pa ne moramo mimo dejstva, da je pojem maternega jezika predstavljen kot izključujoč (Holliday, 2006; Myhill, 2003). Izključuje se namreč vsaj možnost, da bi bila za pripadnike različnih manjšinskih skupnosti v RS tudi slovenščina materni jezik – da bi torej ti govorce imeli dva (ali več) maternih jezikov.

V istem razdelku so v nadaljevanju omenjeni nekateri ključni vidiki jezikovne politike, pri čemer je konotacija sporočila spet pozitivna:

oblikovanje skupnosti samostojnih govork in govorcev z razvito jezikovno zmožnostjo v slovenščini, zadostnim znanjem drugih jezikov, z visoko stopnjo jezikovne samozavesti in ustrezno stopnjo pripravljenosti za sprejemanje jezikovne in kulturne različnosti.

Še dlje gre *Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018*, ki v razdelku *Izhodišče in ocena stanja* omenja t. i. sosedske jezike: »Slovenska jezikovna politika bi morala s posebno pozornostjo obravnavati tudi učenje slovenščine kot *sosedskega jezika* (za Italijane, Avstrijce, Madžare in Hrvate).« Poimenovanje *sosedski jezik* ima izrazito pozitivno konotacijo, hkrati pa izpostavlja nekatere specifične jezikovne stikanje, ki jih opažamo pri obravnavi jezikovnih pojavov, izbor govorcev in metod učenja oz. usvajanja jezika (Cavaion, 2014). Na podlagi ugotovitev iz strokovne literature lahko postavimo domnevo, da je pojem sosedskega jezika vse premalo prisoten v jezikovnopolitičnih besedilih in da je torej njegov potencial neizkoriščen.

Skupnost govorcev slovenskega jezika v Italiji kot »izpostavljena skupina«

Skoraj vsi dokumenti, ki sestavljajo podlago za slovensko nacionalno jezikovno politiko, obravnavajo skupnosti govorcev slovenskega jezika zunaj meja RS kot »izpostavljene skupine«. Če je po eni strani res, da ima

slovenski jezik zunaj meja RS drugačen status in položaj v primerjavi s slovenskim jezikom v RS – in če vzamemo v zakup še dejstvo, da je pridevnik »izpostavljen« lahko le politično korektna sopomenka za »ogrožen« –, je pa po drugi strani res, da je lahko taka klasifikacija izrazito izključujoča. Na podlagi tovrstne delitve se namreč slovenski jezik in skupnosti govorcev zunaj meja RS obravnavajo izključno v tistih razdelkih dokumentov s področja jezikovne politike, ki obravnavajo »izpostavljene«, ogrožene skupine.

Slovenski jezik zunaj meja RS se torej obravnava kot monolitna formacija, ne razčlenjena glede na rabo in njene okoliščine; to monolitno formacijo označuje in določa le dejstvo, da je izpostavljena, ogrožena. Posamezni vidiki jezikovne politike in načrtovanja, npr. raba slovenskega jezika v javni upravi, pravosodju, gospodarstvu, jezikovni krajini, medijih, izobraževanju ..., ali pa nekateri strateško relevantni vidiki, npr. pridobivanje novih govorcev, se obravnavajo izključno v povezavi s slovenskim jezikom in skupnostmi govorcev v RS – kot če bi se zunaj njenih meja slovenski jezik v vseh teh okoljih ne uporabljal oz. kot če te različne rabe ne bi bile relevantne za jezikovno načrtovanje. S tem se zanemari dejanska raznolikost rab slovenskega jezika zunaj meja RS in potreb njegovih govorcev (Gliha Komac, 2017 in 2018), saj se jezik in skupnost govorcev obravnava kot enovita kategorija, ločena od siceršnjega dogajanja v RS.

Tako razločevanje, ki je sicer lahko priročno in do določene mere utemeljeno tudi s sociolingvističnega vidika, je po drugi strani sporno, saj še dodatno pogloblja ločnico med govorcji slovenskega jezika v RS in drugod, pri čemer pospešuje procese (samo)marginalizacije ter (samo)izključevanja, pa tudi jezikovnega separatizma in secesionizma, o katerih bomo govorili pozneje.

»Domejna« delitev na strokovna področja

Za nekatere dokumente, ki obravnavajo področje jezikovne politike RS, je nazadnje še značilno, da delitev na strokovna področja, iz katere izhaja tudi politična pristojnost posameznih ministrstev, priznava le do meja RS. Za vse, kar se dogaja na kateremkoli področju zunaj meja RS, je pristojen predvsem en organ, tj. Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu. S tem se na načelni in idejni ravni razbije jezikovni in kulturni kontinuum jezika ter njegove skupnosti govorcev, saj se predpostavlja, da se določene prakse (npr. raba slovenskega jezika v medijih, izobraževanju, gospodarstvu) prekinajo na meji RS: jezik v medijih, ki izhajajo zunaj RS, ni obravnavan v razdelku *Jezik v medijih*, ampak – če že – v razdelku *Izpostavljene skupnosti*. Po mnenju nekaterih sogovornikov³ to onemogoča ali vsaj otež-

³ Podatek je izšel iz dela s fokusno skupino v okviru aplikativnega projekta na specifičnih področjih načrtovanja rabe jezika, prim. op. 9.

koča strokovno soočanje o posameznih temah, na kar nekateri predstavniki organizacij Slovencev v Italiji že dlje časa opozarjajo.

Nadalje: v dokumentih, ki obravnavajo ali vsaj omenjajo področja rabe slovenskega jezika, ki so predmet jezikovnopolitičnega načrtovanja, ni predvidena možnost ali potreba po novih, dodatnih področjih, ki niso razvita ali sploh prisotna. Z vidika jezikovne politike, ki obravnava skupnosti govorcev zunaj meja RS, je še bolj problematična skoraj popolna odsotnost strategij za širitev skupnosti govorcev slovenskega jezika in pridobivanja novih govorcev, kar pa je za manjšinske skupnosti ključnega pomena (Brezigar, 2007 in 2013).

Slovenščina v Italiji: politika jezikovnega (ne)načrtovanja

Če preidemo od nacionalne jezikovne politike na lokalno raven – se pravi na področje jezikovnih politik in načrtovanja med samo skupnostjo govorcev slovenskega jezika v Italiji – moramo najprej izpostaviti dejstvo, da do danes skupnost ne razpolaga z dokumenti, ki bi celovito obravnavali to področje. Za oceno stanja se moramo torej opirati po eni strani na že omenjeno normativno podlago RS,⁴ po drugi pa na t. i. implicitne jezikovne politike, ki jih lahko rekonstruiramo na podlagi predvsem medijskega diskurza (Grgič, 2016a), opazovanja in dela s fokusnimi skupinami ter nekaterih objav na institucionalnih spletnih straneh organizacij slovenske narodne skupnosti v Italiji.

Za začetek moramo podčrtati, da nobena ob dveh krovnih organizacij (Slovenska kulturno-gospodarska zveza in Svet slovenskih organizacij) nima na svoji spletni strani dokumenta, ki bi izrecno obravnaval jezik in jezikovno politiko oz. načrtovanje. Te teme sicer lahko najdemo v nekaterih drugih besedilih, ki so objavljena na omenjenih spletnih straneh.

Eden temeljnih dokumentov za načrtovanje razvoja slovenske narodne skupnosti v Italiji je npr. zaključno poročilo Programske konference, ki je bila leta 2003.⁵ V sklopu konference, ki naj bi obravnavala ključne teme, povezane s slovensko narodnostno skupnostjo v Italiji, področje jezika ni bilo posebej izpostavljeno, kar je z današnje perspektive precej neobičajno. Pač pa se o jeziku govori v nekaterih področnih razdelkih, največ v razdelku o šoli, bistveno manj pa na drugih področjih, ki se zdijo danes za razvoj jezika ključna. Avtorica prispevka o šolstvu npr. izpostavlja (gl. podstran simpozija na spletni strani Slovenske kulturno-gospodarske zveze), da je

---

⁴ Za potrebe tega članka se obravnavam italijanskih normativnih virov, ki obravnavajo t. i. slovensko jezikovno skupnost v Italiji, prim. op. 1.

⁵ Osnovne informacije o programski konferenci in temeljni povzetki so objavljeni na spletni strani Slovenske kulturno-gospodarske zveze (gl. razdelek Programska konferenca, dostopno prek <http://www.skgz.org/sl/programska-konferenca>, 7. 8. 2019).

v jezikovno zahtevnih in kompleksnih okoljih, ki smo jim danes priča v številnih šolah, /.../ potrebna korenita in strokovno zastavljena preobrazba didaktičnih pristopov, ki bo učencem omogočila vabljev in življenjsko zastavljen stik s slovenskim jezikom in s širšim slovenskim zaledjem. Potrebno je učvrstiti povezovanje s teritorijem, s slovenskimi organizacijami in z matično domovino, skrb za gojenje medsebojnih odnosov in izmenjav. V okviru Evropske skupnosti, katere del bo v kratkem tudi Slovenija, bodo odnosi na meddržavni ravni olajšani in sodelovanje ter izmenjave izkušenj, znanja, učnega osebja in dijakov bodo laže uresničljivi.

Navedek je zanimiv, saj odpira nekatera temeljna vprašanja, povezana s slovenščino kot manjšinskim jezikom v Italiji, in ga torej lahko obravnavamo kot emblematičnega. Omenjeni so namreč nekateri ključni dejavniki, ki jih izpostavljajo predvsem novejša dela s področja jezikovne politike (Nahir, 2003; Trudgill, 2004; Piller, 2016), npr. stik z referenčno skupnostjo govorcev, »življenjskost« jezika, prilagajanje didaktičnih metod specifičnim potrebam manjšinskih skupnosti itd. Poleg tega je posebej izpostavljena potreba po sodelovanju in izmenjavah: to področje bi bilo treba globlje raziskati, saj obstaja možnost, da je razkorak med kvantitativnimi in kvalitativnimi rezultati tu občuten (Grgič, 2019): kljub temu da nekateri programi izmenjav in izobraževanja trajajo že nekaj desetletij, ni doslej nobena raziskava preverjala rezultatov njihove implementacije.

Gornji odlomek med drugim nakazuje to, da je jezikovna politika skupnosti dolgo temeljila na nekem splošnem in povsem ideološko konstruiranem upanju v boljšo prihodnost oz. – če smo natančnejši – na predpostavki, da bo nekatere kritične vidike odpravil pozitiven razvoj na institucionalni ravni (v odlomku se omenja npr. približevanje Slovenije Evropski uniji). Vsi ostali ukrepi, ki jih omenja avtorica besedila (spremembe na ravni didaktike, izpostavljenost »življenjskemu« slovenskemu jeziku, stik s širšim – in ne samo lokalnim – slovenskim prostorom itd.) niso bili namreč nikoli pozneje predmet specifičnih jezikovnopolitičnih strategij na ravni skupnosti. Institucionalne (imenujmo jih *top-down*, od zgoraj navzdol ali deduktivne) rešitve so tudi sicer dolgo predstavljale enega ključnih elementov jezikovnih politik in načrtovanja manjšinskih jezikov. Nove raziskave (Trudgill, 2004; Pauwels, 2016), predvsem pa nove družbene razmere so pokazale, da take rešitve niso (več) ustrezne oz. zadostne. Danes vemo, da na rabo jezika, sporazumevalne prakse, jezikovno krajino, odnos do jezika in še marsikaj drugega, kar je povezanega z jezikovno podobo skupnosti, vpliva predvsem sama skupnost govorcev (Pauwels, 2016), zaradi česar se mora jezikovna politika graditi od tod navzgor.

Stališče, da je za učinkovito jezikovno politiko dovolj institucionalna ureditev odnosov med državama in skupnostma, tudi na ravni priznavanja manjšinskih pravic, je ključno pogojevalo dosedanje jezikovno načrtovanje v primeru slovenske skupnosti v Italiji (Vidau, 2013). Opažamo pa, da se je diskurz znotraj skupnosti v zadnjih letih spremenil in da je potreba po natančnih, strokovno utemeljenih jezikovnih politikah, ki naj bi promovirale predvsem t. i. jezikovne motivatorje,⁶ postala (vsaj na deklarativni ravni) del agende obeh krovnih organizacij.

Slovenska kulturno-gospodarska zveza in Svet slovenskih organizacij sta – tudi po sugestiji nekaterih primarnih organizacij Slovencev v Italiji⁷ – dali pobudo za začetek obsežnega aplikativnega projekta na specifičnih področjih načrtovanja rabe jezika ter ustreznih strategij in njihove implementacije.⁸ Iz analize, opravljene s fokusno skupino, ki se je oblikovala v sklopu projekta, so že izšli nekateri podatki, ki so sicer še delni. Težave, ki jih izpostavljajo sogovorniki v fokusni skupini, so lahko posledica pomanjkanja jezikovnih politik, njihovega neuresničevanja ali njihove neustreznosti glede na dejansko stanje in zahteve skupnosti. Sogovornike skrbita predvsem upad sporazumevalne zmožnosti v slovenskem jeziku in zamenjava jezika (slovenščina > italijanščina),⁹ kar v nekaterih primerih razumejo kot oddaljevanje govorcev od »lastne« skupnosti, ki postaja zato vedno ožja. Te pojave opažajo predvsem pri mlajših govorcih, medtem ko jih redkeje povezujejo s t. i. srednjo ali sploh s starejšo generacijo.

Med stališči fokusne skupine o jezikovni politiki in načrtovanju znotraj

⁶ Razločevanje med higieniki in motivatorji na področju jezikovne politike temelji na dvofaktorski teoriji Fredericka Herzberga, ki je sicer nastala v popolnoma drugačnem epistemološkem okolju. Na področju jezikovne politike lahko opažamo, da imajo nekateri ukrepi značilnosti higienikov – in da torej odpravljajo nezaželene, moteče dejavnike – drugi pa značilnosti motivatorjev. Med prve (higienike) spadajo predvsem zakoni in drugi normativni akti, katerih cilj je predvsem zaščita skupnosti govorcev in ohranjanje jezika; med druge (motivatorje) spadajo ukrepi na področju promocije jezika med govorcami in negovorcami ter spodbujanja njegove rabe.

⁷ Primarne organizacije so večje, v večini primerov profesionalne organizacije, ki jih Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina priznava poseben status. Seznam je dostopen na spletni strani *Tabella AA* (2007).

⁸ Projekt predvideva sodelovanje skupine strokovnjakov pri načrtovanju položaja in rabe slovenskega jezika v (uzgojno-izobraževalnih, političnih, kulturnih, športnih, socialnih in mladinskih) organizacijah, društvih in podjetjih ter strokovno pomoč in svetovanje pri pripravi gradiva (smernic, priročnikov, pravilnikov itd.) za implementacijo učinkovite jezikovne politike znotraj teh sredin. Do 20. 8. 2019 se je zaključila prva faza projekta z analizo stanja, ki je potekala z metodo fokusne skupine in strukturiranega opazovanja; trenutno poteka druga faza (priprava smernic in priročnikov). Projekt izvajajo Sara Brezigar, Matejka Grgič in Devan Jagodic za Slovenski raziskovalni inštitut v Trstu.

⁹ Zamenjava jezika je najradikalnejša oblika t. i. slabitve jezika oz. sporazumevalne zmožnosti govorca; pri zamenjavi jezika govorci popolnoma opusti šibkejši jezik (ki je lahko tudi govorčev prvi oz. materni jezik) v prid krepkejšemu, primarnemu jeziku (ki je lahko govorčev drugi ali celo tuji jezik, vsekakor pa je to jezik, v katerem se govorci najbolj suvereno sporazumeva v vseh sporazumevalnih okoliščinah).

skupnosti govorcev slovenskega jezika v Italiji naj poleg omenjenih povzamemo naslednja:

- jezikovna politika pomeni urejanje formalnopravnega statusa manjšinskega jezika v odnosu do večinskega;
- cilj delovanja slovenskih društev in organizacij je predvsem ohranjanje jezika;
- slovenske šole, društva in organizacije omogočajo popolno potopitev v slovensko okolje in s tem spontano usvajanje jezika;
- slovenščina je na območju naselitve slovenske narodne skupnosti v Italiji jezik okolja, kar zagotavlja zadostno izpostavljenost manjšinskemu jeziku, predvsem po vaseh.

Ti in drugi zbrani primeri kažejo, da so v skupnosti, tudi med bolj angažiranimi in informiranimi sogovorniki, pogosta ideološko pogojena stališča, ki jih ne podpirajo ne opazovanja ne analize korpusov besedil (Grgič, 2016b; Jagodic et al., 2017; Grgič, 2018). Na splošno lahko na podlagi doslej opravljenih analiz ugotovimo, da jezikovnopolitični ukrepi in njihova implementacija niso sistemsko načrtovani ter izhajajo iz nekaterih predpostavk, ki jih fokusna skupina ne problematizira: to so predvsem primat čustvenega odnosa do jezika (ljubezni, sovraštva, skrbi, zanemarjanja ...), potreba po gojenju »lepega jezika« in »ohranjanju jezika prednikov« ter percepcija središčnosti lokalnega (»našega«) idioma.¹⁰ Ob tem gre izpostaviti še dejstvo, da lahko taka stališča vplivajo na jezikovno podobo skupnosti, predvsem če so razširjena med odločevalci, (jezikovnimi) aktivisti in drugimi subjekti, ki s svojim delovanjem oblikujejo sporazumevalne navade govorcev.

Diskusija: trenutno stanje in oblikovanje smernic

Trenutno stanje, ki izhaja iz nekaterih raziskav in analiz v sklopu zgoraj omenjenega projekta, pa tudi drugih raziskovalnih projektov na te območju (Kaučič Baša, 1997; Pertot, 2011; Brezigar, 2013; Mezgec, 2016; Vidau, 2015; Jagodic et al., 2017; Grgič, 2019), kaže na pojave, ki lahko v srednjeročni perspektivi negativno vplivajo na ključne dejavnike za zagotavljanje nadaljnje razvoja slovenskega jezika v Italiji. Glede na kazalnike, ki jih obravnavajo jezikovnopolitični dokumenti, omenjeni v prvem razdelku tega članka, bi kot izrazito kritične izpostavila predvsem pojme (sporazumevalne) zmožnosti, samozavesti (govorcev) in (funkcijske) raznolikosti jezika. Vsi trije so tesno povezani in celo prepleteni, posledice neuspeha jezikovnega načrtovanja na teh treh področjih pa lahko popolnoma spremenijo jezikovno

¹⁰ Termin *idiom* uporabljam (tu in drugod) kot nevtralno oznako za sporazumevalni kod ne glede na to, ali ga govorniki pojmujejo kot narečje ali kot jezik.

podobo skupnosti govorcev. Začela bom z zadnjim, torej s funkcijsko raznolikostjo, čeprav bi bila tu najprej na mestu analiza ciljev in strategij – ker pa cilji (z izjemo precej ohlapno definiranega pojma ohranjanja) niso nikjer jasno določeni, se moramo temu delu odpovedati.

Izpostavljenost različnim rabam (funkcijam) jezika

Strokovnjaki za manjšinske jezike in za jezikovno načrtovanje v manjšinskem okolju podčrtujejo pomen ustrezne izpostavljenosti jeziku (Thordardottir, 2011; Pertot, 2011; Pauwels, 2016) kot ključnega dejavnika za nadaljnjo rabo jezika. Zagotavljanje izpostavljenosti je pravzaprav središčni pojem vsakršne uspešne jezikovne politike. Za to, da je učinkovita, mora biti jezikovna izpostavljenost predvsem raznolika, celostna in dosledna – to pomeni, da morajo biti domnevno vsi govorniki nekega jezika znotraj skupnosti stalno in skozi vse življenje izpostavljeni različnim rabam danega jezika v različnih sporazumevalnih okoliščinah. Samo taka izpostavljenost lahko omogoči spontano usvajanje jezika do stopnje visoke sporazumevalne zmožnosti, o kateri bomo podrobneje spregovorili nekoliko pozneje.

Pri govornikih slovenskega jezika v Italiji že dlje časa opažamo izpostavljenost skoraj izključno lokalnim rabam jezika, kar pomeni, da izpostavljenost ni dovolj raznolika. Govorniki so le redko izpostavljeni rabam slovenskega jezika, ki niso zgolj lokalne, in še to v omejenih sporazumevalnih okoliščinah (Kaučič Baša, 1997; Bogatec, 2015; Grgič, 2019). Ta pomanjkljiva izpostavljenost vpliva na usvajanje in posledično rabo jezika oz. na sporazumevalne prakse govorcev, hkrati pa tudi na dožemanje in percepcijo jezikovnega kontinuuma (Pertot in Kosic, 2014; Grgič, 2016a in 2019).

Vzroke za tovrstno neustrezno izpostavljenost oz. pomanjkljivo raznolikost so raziskovalci doslej pripisovali predvsem meji – državni in, ponekod, geografski (Kaučič Baša, 1997; Jagodic et al., 2017). Po odpravi meje med Italijo in Slovenijo z vstopom slednje v šengensko območje in – predvsem – po širitvi sporazumevalnih praks iz realnega v virtualni svet, od koder danes dostopamo do informacij, blaga, storitev, zabave, izobraževanja, kulture, umetnosti, športa, družabnega življenja in institucij, se je slika nekoliko spremenila. Novejše raziskave (Grgič, 2019) so pokazale, da celo mlajši del govorcev slovenskega jezika, ki je (bil) vključen v izobraževalni sistem šol s slovenskim učnim jezikom v tržaški in goriški pokrajini, redko dostopa do spletnih vsebin v slovenskem jeziku oz. prek slovenskih vmesnikov in ima prav tako redke stike s fizičnim prostorom v obmejnem pasu RS. Čeprav je bila potreba po stikih s širšim slovenskim prostorom izpostavljena že v poročilu Programske konference leta 2003, kot smo videli v razdelku 2, je bila jezikovna politika na tem področju v zadnjih petnajstih letih – če izvzamemo posamezne kratkotrajne projekte – popolnoma neuspešna.

Posledice tovrstne (samo)marginalizacije in (samo)izključevanja so vidne, kot sem namignila zgoraj, tako na ravni jezikovnih pojavov (Grgič, 2016b in 2018) kot v percepcij jezikovnega kontinuuma. Analiza diskurzov govorcev slovenskega jezika v Italiji kaže na razvoj v smeri jezikovnega separatizma oz. secesionizma: vse manj govorcev se opredeljuje za govorce slovenskega jezika na splošno, vse več pa jih poudarja pripadnost izključno lokalnim, močno hibridiziranim rabam jezika (Pertot in Kosić, 2014). Analiza besedil je nadalje pokazala, da govorci te lokalne hibridizirane rabe dojemajo kot standardne in regionalno nezaznamovane oz. celo kot »priljubljene«, »boljše« in »lepše« od rab, ki veljajo v slovenskem prostoru za nevtralne (Grgič, 2016a in 2018).

Sporazumevalna zmožnost in samozavest govorcev

(Samo)marginalizacijo, ki jo je sociolingvistična stroka sicer doslej povezovala predvsem z odnosom manjšinske do večinske skupnosti (Saxena, 2014; Piller, 2016), opažamo danes tudi v odnosu med skupnostjo govorcev slovenščine v Italiji in skupnostjo govorcev slovenščine v Sloveniji. Podatki kažejo, da se skupnost govorcev slovenskega jezika v Italiji vse bolj distancira od domnevno referenčne skupnosti istega jezika v Sloveniji (Pertot in Kosić, 2014; Jagodić et al., 2017; Grgič, 2019). Razlogov za to je lahko več in na podlagi doslej opravljenih raziskav ne moremo izključiti nobene opcije.

Na podlagi analiz, ki so bile opravljene v drugih okoljih (Milroy, 2002; Myhill, 2003), pa lahko postavimo vsaj domnevo, da na (samo)marginalizacijo in njeno najbolj ekstremno obliko, (samo)izključevanje, vpliva tudi sporazumevalna zmožnost govorcev slovenščine v Italiji oz. njena percepcija. Vemo namreč, da se govorci, ki svojo sporazumevalno zmožnost v nekem jeziku dojemajo kot nezadostno ali neustrezno, (samo)izključujejo iz situacij, ko se v sporazumevanju pričakuje raba tega jezika. Pojav, ki je bil doslej obravnavan predvsem pri tujem jeziku oz. pri govorcih t.i. izrazito recesivnih (regionalnih, plemenskih in staroselskih) jezikov v odnosu do dominantnih (uradnih, državnih, večinskih) jezikov, je mogoče namreč opazovati tudi v odnosu med skupnostjo govorcev slovenščine kot manjšinskega jezika v Italiji in skupnostjo govorcev slovenščine kot večinskega oz. primarnega sporazumevalnega koda v RS.

Pri tem moramo opozoriti na ključno dejstvo, da sta dejanska in percipirana sporazumevalna zmožnost povezani, a ne nujno vzporedni spremenljivki. Čeprav prihaja pri samoocenjevanju govorcev pogosto do razhajanj med dejansko in percipirano stopnjo sporazumevalne zmožnosti (Pertot in Kosić, 2014), je po drugi strani vendarle res, da je utrjevanje sporazumevalne zmožnosti še vedno eden temeljnih dejavnikov za doseganje jezikovne samozavesti govorcev, slednja pa je pogoj za širjenje mrež govorcev

(Milroy, 2002), kar eden ključnih elementov za učinkovito jezikovno načrtovanje.

Pri skupnosti govorcev slovenskega jezika v Italiji beležimo izrazit razkorak med dejansko in percipirano sporazumevalno zmožnostjo, in sicer – kar je še posebej zanimivo – v obe smeri. Po eni strani ocenjujejo govorce svojo sporazumevalno zmožnost kot dobro ali celo zelo dobro, čeprav se potem izkaže, da so nekatere rabe jezika že močno okrnjene; po drugi strani pa je zaznati odklon v negativni smeri, torej oceno, da je lastna sporazumevalna zmožnost nižja od dejanske. Prvi pojav (višja ocena) izhaja v primeru raziskav iz vprašalnika, s katerim smo vprašane dijake spraševali po samooceni »jezikovnega znanja« (Grgič, 2019), drugi pojav (nižja ocena in s tem manjša samozavest) pa izhaja iz kritične analize implicitnih pozicij v diskurzu govorcev.¹¹

Sklep

Dejavniki, ki jih opažamo v sporazumevalnih praksah govorcev slovenskega jezika v Italiji, negativno vplivajo na razvoj jezika in na dinamiko znotraj skupnosti govorcev – tako na ravni samega sporazumevanja kot tudi identitetnih opcij in opredelitev. Raziskave zaenkrat podpirajo hipotezo, da prihaja znotraj skupnosti govorcev slovenskega jezika v Italiji do izrazitih pojavov jezikovnega slabljenja – med te prištevamo hibridizacijo, inverzno diglosijo, t. i. folklorizacijo, jezikovni separatizem in secesionizem, (samo) marginalizacijo in (samo)izključevanje govorcev iz referenčne skupnosti ter nazadnje opuščanje in zamenjavo jezika (Kaučič, 1997; Jagodic et al., 2017; Grgič, 2019). Pri tem je treba še poudariti, da med temi pojavi težko vzpostavimo enosmerna vzročno-posledična razmerja in da moramo govoriti o kompleksnih dinamikah sovplivanja.

V članku sem obravnavala nekatere jezikovnopolitične dokumente in prakse na področju jezikovnega načrtovanja ter predstavila nekatere novejšje raziskave in projekte na tem področju. Na podlagi doslej zbranih rezultatov lahko domnevamo, da potrebuje skupnost govorcev slovenskega jezika v Italiji razdelano, jasno opredeljeno jezikovno politiko, ki bo evidentirala, podpirala in promovirala tiste prakse, ki lahko pozitivno vplivajo na

---

¹¹ V analizo jo bilo vključenih 13 besedil, objavljenih v Primorskem dnevniku in tedniku *Novi glas med majem in julijem 2019*. Besedila vključujejo izjave dijakov o maturi na šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji leta 2019. Matura 2019 je na omenjenih šolah prvič predvidevala tudi obvezno pisno nalogo v italijanščini. Maturanti so torej pisali naloge iz treh predmetov: slovenščine, specifičnega predmeta (glede na vrsto šole) in italijanščine; pri ustnem delu maturitetnega izpita se nabor predmetov (ki je že prej vključeval tudi italijanščino) ni spremenil. Na splošno so dijaki uvedbo italijanščine ocenili kot pozitivno in v svojih izjavah večkrat navajali oceno, da je njihovo znanje italijanskega jezika »boljše« kot znanje slovenskega jezika.

razvoj jezika in skupnosti govorcev. Med takimi praksami sta – tudi glede na izsledke raziskav, opravljenih v drugih okoljih (Saxena, 2014; Pauwels, 2016; Piller, 2016) – ključni kontinuirana izpostavljenost govorcev različnim rabam jezika s posledično krepitevijo jezikovne zmožnosti in vloge govorcev jezika ter pridobivanje novih govorcev.

Za vodenje uspešnih jezikovnih politik je potreben strokovni center z usposobljenim kadrom, kot kažejo prakse, ki so jih uvedle nekatere druge manjšine. Poleg tega ne smemo spregledati dejstva, da gre za jezikovno politiko slovenskega jezika kot takega, ne le slovenščine v Italiji, kar pomeni, da je pri tem ključna vloga pristojnih centrov v Sloveniji, saj se vloga, položaj in status slovenščine kot prvega, drugega, tujega, sosedskega itd. jezika tesno prepletajo. RS bi z implementacijo takih jezikovnih politik, ki bi temeljile na promociji in ne (zgolj) na ohranjanju jezika lahko pridobila na kolektivni in družbeno-politični samozavesti, saj bi tovrsten zasuk izhajal iz predpostavke, da je slovenščina prestižen evropski jezik.

LITERATURA

- Bogatec, Norina (2015): Šolanje v slovenskem jeziku v Italiji. Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja / Treatises and documents: journal of ethnic studies (74): 5–21.
- Brezigar, Sara (2007): Marketing minority language as a valid tool in the fight for survival of minority languages: the case of the Slovenes in Italy. V: Sara Brezigar et al. (ur.), International, constitutional, legal and political regulation and management of ethnic pluralism and relations, including prevention, management and/or resolution of crises and conflicts as components of diversity management: tematic issue. Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja / Treatises and documents: journal of ethnic studies 52: 198–215.
- Brezigar, Sara (2013): Ali se jezikovna skupnost v Furlaniji Julijski krajini lahko širi? Poučevanje in učenje slovenščine med večinskim prebivalstvom kot perspektiva za dolgoročno ohranjanje manjšinskega jezika: zaključki = La comunità linguistica slovena nel Friuli Venezia Giulia si può ampliare? L'insegnamento e l'apprendimento dello sloveno tra popolazione di maggioranza come prospettiva per la conservazione a lungo termine della lingua di minoranza: conclusioni. V: Devan Jagodic (ur.) in Štefan Čok (ur.), Med drugim in tujim jezikom: poučevanje in učenje slovenščine pri odraslih v obmejnem pasu Furlanije Julijske krajine, 97–119. Trst: Ciljno začasno združenje »Jezik-Lingua«.
- Brezigar, Sara (2017). Slovenska skupnost v Italiji med preteklostjo in prihodnostjo. V: Norina Bogatec (ur.) in Zaira Vidau (ur.), Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja, 21–30. Trst: ZTT, Slovenski raziskovalni inštitut.
- Cavaion, Irina Moira (2014): Testing feasibility of cross border contacts within primary neighbouring languages classroom. Annales: anali za istrske in mediteranske študije, Series historia et sociologia 24 (2): 277–292.
- Combs, Mary C. in Susan D. Penfield (2012): Language activism and language

- policy. V: Bernard Spolsky (ur.), *The Cambridge Handbook of Language Policy*, 461–474. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fonda, Pavel (2003) *Obmejni psihogrami*. V: Neda Pagon (ur.), Mitja Čepič (ur.), *Nacionalna identiteta in kultura*, 109–122. Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo.
- Gliha Komac, Nataša (2017): *Ciljni raziskovalni projekt Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov (raziskovalno poročilo)*. Dostopno prek http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/slovenski_jezik/NPJP-19-25/Raziskovalno_porocilo_koncno_CRP-jezikovna_politika.pdf, 12. 9. 2019.
- Gliha Komac, Nataša (2018): *Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov*. *Slavia Centralis* 11 (2): 7–15.
- Gorjanc, Vojko (2014): *Slovenščina kot jezik tolmačenja*. *Teorija in praksa* 51 (4): 620–635.
- Grgič, Matejka (2016a): *Jezik: sistem, sredstvo in simbol. Identiteta in ideologija med Slovenci v Italiji*. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Grgič, Matejka (2016b): *Lo sloveno in Italia: fenomeni di contatto linguistico tra pragmatica, percezione e ideologia*. *Ricerche slavistiche* 14: 387–415.
- Grgič, Matejka (2018): *Centralni urad za slovenski jezik in mreža storitev na obravnavanem geografskem območju: ocena trenutnega stanja, teoretski vidiki in organizacijski modeli*. V: Adriana Janežič (ur.) in Devan Jagodic (ur.), *Druga deželna konferenca o zaščiti slovenske jezikovne manjšine*, Gorica, 24. novembra 2017, Trst, 25. novembra 2017, 67–82. Trst: Regione autonoma Friuli Venezia Giulia, Consiglio regionale.
- Grgič, Matejka (2019): *Slovenian in Italy: Questioning the Role of Rights, Opportunities, and Positive Attitudes in Boosting Communication Skills among Minority Language Speakers*. *European Journal of Minority Studies* 12 (1–2): 126–139.
- Holliday, Adrian (2006): *Native-speakerism*. *ELT Journal* 60 (4): 385–387.
- Jagodic, Devan et al. (2017): *Jezikovni položaj Slovencev v Italiji*. V: Norina Bogatec (ur.) in Zaira Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Trst: ZTT, Slovenski raziskovalni inštitut.
- Jurić Pahor, Marija (2000): *Narod, identiteta, spol*. Trst: ZTT.
- Kaučič Baša, Majda (1997): *Where do Slovenes speak Slovene and to whom? Minority language choice in a transactional setting*. *International journal of the sociology of language* 124: 51–73.
- Krek, Simon (2014): *Terminologija kot storitev*. *Teorija in praksa* 51 (4): 670–683.
- Logar, Nataša in Monika Kalin Golob (2014): *Jezikovne kompetence za medkulturno komuniciranje*. *Teorija in praksa* 51 (4): 555–567.
- Mezgec, Maja (2016): *Linguistic landscape as a mirror: the case of the Slovene minority in Italy*. *Treatises and Documents: Journal of Ethnic Studies / Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 77 (2): 67–85.
- Milroy, Lesley (2002): *Social Networks*. V: Jack Chambers et al. (ur.), *The Handbook of Language Variation and Change*, 549–572. Oxford: Blackwell.

- Myhill, John (2003): The Native Speaker, Identity, and the Authenticity Hierarchy. *Language Sciences* 25 (1): 77–97.
- Nahir, Moshe (2003): Language Planning Goals: A Classification. V: Christina B. Paulston (ur.) in Richard G. Tucker (ur.), *Sociolinguistics: The Essential Readings*, 294–327. Oxford: Blackwell.
- Panzeri, Lino (2016): *La tutela dei diritti linguistici nella Repubblica delle autonomie*. Milano: Giuffr  Editore.
- Pauwels, Anne (2016): *Language Maintenance and Shift*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pertot, Susanna (2011): Identitetne spremembe med Slovenci v Italiji v dru inah u encev  ol s slovenskim u nim jezikom v Italiji. *Treatises and Documents: Journal of Ethnic Studies / Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 66: 24–43.
- Pertot, Susanna in Marianna Kosic (2014): Jeziki in identitete v precepu: Mišljenje, govor in predstave o identiteti pri treh generacijah maturantov šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji. Trst: Slovenski raziskovalni in stitut.
- Petrovi , Tanja (2004) Studying the minority groups' identities in the Balkans: from the perspective of language ideology. *Balcanica: annuaire de l'Institut des etudes balkaniques* 34: 173–188.
- Piller, Ingrid (2016): *Linguistic Diversity and Social Justice: An Introduction to Applied Sociolinguistics*. Oxford; New York: Oxford University Press.
- Popič, Damjan in Vojko Gorjanc (2014): Prevodna dejavnost v jezikovni politiki in jezikovnem načrtovanju: od nacionalnega k nadnacionalnemu. *Teorija in praksa: revija za dru bena vpra anja* 51 (4): 583–599.
- Saxena, Mukul (2014): »Critical diglossia« and »lifestyle diglossia«: development and the interaction between multilingualism, cultural diversity and English. *International Journal of the Sociology of Language* 225: 91–112.
- Stabej, Marko (2006): *Obris slovenske jezikovne politike / The outlines of Slovenian language policy*. V: Ada Vidovi  Muha (ur.), *Slovensko jezikoslovje danes / Slovenian linguistics today*. Slavisti na revija 54 (4): 309–325.
- Thordardottir, Elin (2011): The Relationship Between Bilingual Exposure and Vocabulary Development Article. *International Journal of Bilingualism* 15 (4): 426–445.
- Trudgill, Peter (2004): Glocalisation and the Ausbau sociolinguistics of modern Europe. V: Anna Duszak (ur.) in Urszula Okulska (ur.), *Speaking from the margin: Global English from a European perspective*, 35–49. Frankfurt: Peter Lang.
- Vidau, Zaira (2013): The legal protection of national and linguistic minorities in the Region of Friuli Venezia Giulia: a comparison of the three regional laws for the »Slovene linguistic minority«, for the »Friulian language« and for the »German-Speaking minorities«. *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja / Treatises and documents: journal of ethnic studies* 71: 27–52.
- Vidau, Zaira (2015): Medkulturni položaj mladih, ki se šolajo v slovenskem jeziku v Italiji. *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja / Treatises and documents: journal of ethnic studies* 74: 23.

VIRI

- Deželni zakon za zaščito slovenske jezikovne manjšine št. 26 / Norme regionali per la tutela della minoranza linguistica slovena n. 26 iz leta 2007, dostopno prek <http://lexview-int.regione.fvg.it/fontinormative/xml/xmlLex.aspx?anno=2007&legge=26&ART=000&AG1=00&AG2=00&fx=lex>, 1. 9. 2019.
- Določila v zvezi z zaščito zgodovinskih jezikovnih manjšin št. 482 / Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche n. 482 iz leta 1999, dostopno prek http://www.regione.fvg.it/rafvig/export/sites/default/RAFVG/cultura-sport/patrimonio-culturale/comunita-linguistiche/FOGLIA2/allegati/L_482.pdf, 1. 9. 2019.
- Določila za zaščito slovenske manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini št. 38 / Norme per la tutela della minoranza linguistica slovena della Regione Friuli Venezia Giulia iz leta 2001, dostopno prek https://www.regione.fvg.it/rafvig/export/sites/default/RAFVG/cultura-sport/patrimonio-culturale/comunita-linguistiche/FOGLIA25/allegati/Legge_38_del_2001_Sloveni.pdf, 1. 9. 2019.
- Jezikovna Slovenija. Dostopno prek <http://www.jezikovna-politika.si/ustanove-in-dokumenti/#dokumenti>, 7. 8. 2019.
- Resoluciji o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018. Uradni list RS, št. 62/13.
- Slovenska kulturno-gospodarska zveza. Dostopno prek <http://www.skgz.org/sl>, 7. 8. 2019.
- Slovenska kulturno-gospodarska zveza: Programska konferenca. Dostopno prek <http://www.skgz.org/sl/programska-konferenca>, 7. 8. 2019.
- Svet slovenskih organizacij. Dostopno prek <http://www.ssorg.eu/>, 8. 8. 2019.
- Tabella AA (2007). Dostopno prek http://www.regione.fvg.it/rafvig/export/sites/default/RAFVG/cultura-sport/patrimonio-culturale/comunita-linguistiche/FOGLIA9/allegati/14012014_TABELLA_AA_-_ENTI_PRIMARI_2014.pdf, 7. 8. 2019.
- Uredba predsednika republike (UPR) 275/1999, ki ureja področje šolske avtonomije, dostopno prek https://archivio.pubblica.istruzione.it/didattica_museale/dpr275_1999.pdf, 1. 9. 2019
- Zakon št. 107 Dobra šola / La buona scuola, dostopno prek https://www.istruzione.it/allegati/2017/La_Buona_Scuola_Approfondimenti.pdf, 1. 9. 2019.
- Zakon o visokem šolstvu. Uradni list RS, št. 32/12.
- Zakonu o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja. Uradni list RS, št. 43/06 in 76/10.